

Mehmet Akif Ersoy'un Gözünden Aile, Çocuk, Genç ve Eğitim Kavramlarına Toplumsal Bağlamda Bakış

A Social Perspective on the Concepts of Family, Child, Youth and Education from Mehmet Akif Ersoy's Perspective

Nalan ARABACI¹

Derleme /Review

Geliş Tarihi / Received: 25.04.2022

Kabul Tarihi / Accepted: 05.06.2022

Doi: 10.48146/odusobiad.1108805

Atf / Citation: Arabacı, N., (2022). "Mehmet Akif Ersoy'un Gözünden Aile, Çocuk, Genç ve Eğitim Kavramlarına Toplumsal Bağlamda Bakış" ODÜSOBİAD, Özel Sayı, 91-104, Doi:10.48146/odusobiad.1108805

Öz

Türk edebiyatında "Vatan Şairi" ve "Milli Şair" olarak da bilinen Mehmet Akif Ersoy'la ilgili yapılan pek çok çalışma, onun realizme ve idealizme uygun bir yapıda olduğunu ve toplumsal kavramların ön planda yer aldığı konuları eserlerinde sıklıkla işlediğini göstermektedir. Mehmet Akif tüm şiirlerini yedi kitaptan oluşan ve Safahat adını verdiği eserinde toplamıştır. Onun değer verdiği toplumsal kavramların en başında toplumun çekirdeğini oluşturan ve onu ayakta tutan en temel yapıtaşı olan aile gelmektedir. Akif, aile kurumunu oluşturan üyelerin içinde bulunduğu çeşitli durumları derinlemesine analiz ettiği eserlerinde özellikle bu kurum içindeki "çocuk" ve "genç" yaştaki bireylere ve bunların oluşturduğu yeni neslin "eğitim" ihtiyacı konusuna odaklanmıştır. Akif'in özellikle çocuklara ve gençlere karşı yoğun bir ilgisi vardır çünkü bir toplumu tanımının ve ona hizmet etmenin yolu çocuğu iyi tanımaktan ve anlamaktan geçmektedir. Bireyin çocukluktan gençliğe ve oradan da yetişkinliğe evrildiği dönemler; çocuk, ailesi ve toplum için kritik bir anlam ifade etmektedir. Bunun bilincinde olan Akif, eserlerinde adeta kutsallaştırdığı ve "cennet sarayı" olarak tanımladığı aile kurumuna vurgu yaparak ideal gençliği yaratma ve bu sayede ideal toplumu oluşturma çabası içinde olmuştur. Yöntem olarak literatür taraması ve literatür analizinin esas alındığı derleme türündeki bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eseri temele alınarak, toplumun ilerlemesinde önemli görülen "aile", "çocuk", "genç" ve "eğitim" kavramlarının Akif'in perspektifinden değerlendirilmesine ve bu kavramların önemini ortaya konulmasına çalışılmıştır. Mehmet Akif Ersoy'un sözü edilen toplumsal kavramlara bakış açısı hem kendi eserlerinden hem de onunla ilgili yapılmış eserler üzerinden incelendiğinde, bu görüşlerin günümüzde de halen geçerliliğini koruduğunu ve halihazırdaki pek çok toplumsal ve eğitsel soruna çözüm olabilecek öneriler barındırdığını söylemek mümkün görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Aile, Çocuk, Genç, Eğitim

Abstract

Many studies on Mehmet Akif Ersoy, also known as "Homeland Poet" and "National Poet" in Turkish literature, show that he had a character that is close to realism and idealism and that he often dealt with the social issues primarily in his work. Mehmet Akif collected all his poems in his work called Safahat, which consists of seven books. The primary concept that he values most is the family that constitutes the core of society as the most basic milestone vague. In his work, in which he analyzed in depth the various situations of the members of the family institution, Akif focused especially on the "child" and "young" individuals in this institution and the need for "education" of the new generation formed by them. Akif has a keen interest in children and young people in particular because knowing and serving a society is only possible through knowing and understanding the children. Periods in which the individual evolves from a child to a teenager to youth and from there to an adult have a critical meaning for the child, his/her family and the society. Being aware of this, Akif has been in an effort to create the ideal youth and thus to create the ideal society by emphasizing the family institution, which he has almost sanctified in his works and defined as the "palace of paradise". In this compilation-type study, based on literature review and literature analysis as methodology, Mehmet Akif Ersoy's Safahat is taken as basis and this study tries to evaluate the concepts of "family", "child", "youth" and "education", which are considered to be important in the progress of society from Akif's perspective and aims to reveal the importance of these concepts. When Mehmet Akif Ersoy's perspective on the aforementioned social concepts is examined both from his own line of work and through the work created about him, it seems possible to say that these views are still valid today and involve suggestions that can be considered as solutions to many existing social and educational problems.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Family, Child, Youngster, Education

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ordu, e-posta: drnalanarabaci@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-9811-349X

Giriş

Toplumların tarihinde yaşadıkları döneme damgasını vuran ve hatta döneminin çok sonrasında bile pek çok vesile ile anılan olaylar ve şahsiyetler her zaman var olmuştur. "Vatan Şairi" ve "Milli Şair" olarak da anılan Mehmet Akif Ersoy da tartışmasız bu şahsiyetlerden biridir. Yaşadığı döneme özgü toplumsal konuları, üstün bir kavrayış ve ele alışla eserlerinde yaşatan ve geleceğe ışık tutan şair, tüm bu hasletleri nedeniyle bu övgüye layık görülmektedir (Kop, 2017).

Mehmet Akif Ersoy'un eserlerinde ele alarak işlediği konular, adeta onun kişiliği, ahlaki duyarlılığı, sorumluluğu ve değer anlayışı gibi düşünce ve inanç dünyasının zihinsel kodlarını içeren bir "toplum günlüğü" gibidir. Yaşadığı dönemdeki bireysel, ailevi ve sosyal konuları çok boyutlu bir şekilde ve ahlaki boyutlarıyla ele almayı önemsemiştir. Özellikle aile yaşamına odaklandığı eserlerinde kötü ahlak ve alışkanlıkların hem aile yaşamındaki çöküşü hızlandıracağı fikrini hem de toplumun yozlaşmasına ve çürümesine zemin oluşturacağı fikrini en açık örnekleriyle işlemiştir (Küçükşen, 2021).

Aile, toplumun bütünlüğünü, sürekliliğini sağlayan, uyum ve gelişme düzeyini belirleyen en önemli ve en küçük toplumsal kurumdur. Aile hiçbir zaman durağan değil, sürekli değişim halindedir. Bireylerin duygu, düşünce ve davranışları, çevreyle devamlı etkileşime bir tepki olarak sürekli değişim göstermektedir. Dolayısıyla, aile üyeleri ve ailede meydana gelen değişimler de aile içi ilişkileri ve iletişimi doğrudan etkilemektedir. Ailenin yapısal özellikleriyle ilgili çeşitli olumsuz durumlar yakın ve uzak gelecekte toplumu da derinden etkileyebilecek olan farklı sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Aile içindeki ilişkilerin ve iletişimin niteliği bu bağlamda her bakımdan önem arz etmektedir (Doğan, 1990; McWhirter ve Voltan Acar, 2000; Yörükoğlu, 1996).

Bu nedenle, bir milletin gelişmesi ve ilerlemesindeki en önemli yapıtaşı ve itici güç olarak tanımlanabilecek olan "aile" kavramıyla birlikte, bu kavramla yakından ilişkili olduğu düşünülen ve toplumsal yaşamın dinamiklerini oluşturarak devamlılığını sağlayan çocuk, genç ve eğitim gibi diğer önemli kavramların toplumu oluşturan tüm bireyler tarafından iyi anlaşılması hususu önem taşımaktadır. Literatürde, Akif'in eserlerinde ailenin de içinde olduğu toplumsal konuları inceleyen birçok çalışma (Aydoğdu, 2021; Bacaksız, 2008; Çetindaş, 2008; Demir, 2022; Duran, 2007; Fırat, 2015; Gürel, 2016; Kop, 2017; Kraya, 2017; Özçelik, 2017; Özgen, 2013; Paksoy, 2017; Şengül, 2018; Türk, 2016 ve Uslu, 2015) bulunmasına rağmen, toplumsal yapının temelini oluşturan aile ve onunla ilişkili olan diğer önemli kavramların tamamının bir arada ve erken çocukluk dönemi bakış açısına göre incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda önemli görülen, yöntem olarak literatür taraması ve literatür analizinin esas alındığı derleme türündeki bu çalışmada, Mehmet Akif Ersoy'un "Safahat" isimli eseri temele alınarak, toplumun ilerlemesinde önemli görülen "aile", "çocuk", "genç" ve "eğitim" kavramlarının Akif'in perspektifinden değerlendirilmesine ve bu kavramların önemini ortaya konulmasına çalışılmıştır. Bunun için öncelikle, Akif tarafından kaleme alınan Safahat eseri ve Akif'le ilgili yapılan araştırmalar üzerinden onun edebi kişiliğini oluşturan önemli noktalar açıklanarak, toplumun istiklali ve istikbali için önemli gördüğü, sözü edilen kavramlarla ilgili bakış açısı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışmadan elde edilerek ortaya konulacak sonuçların, eğitimin tüm alanlarında ve kademelerinde çalışan yönetici ve öğretmenlere, öğretmen adaylarına, eğitim programı alanında çalışan uzmanlara, çocukla çalışan farklı alanlardaki özel ve tüzel statüdeki kişi, kurum ve kuruluşlara, ailelere ve konu bağlamında çalışma yürütecek olan araştırmacılara kaynaklık edeceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde ve öncelikle, toplum şairi olarak da tanımlanabilecek Mehmet Akif Ersoy'un bu çalışmanın konusu olan kavramlara ilişkin düşüncelerinin daha iyi anlaşılabilmesi için onun edebi kişiliğine ve eserlerinin özelliklerine yer verilmiştir. Daha sonra, Akif'in toplumsal yaşam içinde önemli gördüğü bu kavramlara ilişkin düşünceleri Mehmet Akif Ersoy'un "Aile" Kavramına Bakışı, Mehmet Akif Ersoy'un "Çocuk" ve "Genç" Kavramlarına Bakışı ve Mehmet Akif Ersoy'un "Eğitim" Kavramına Bakışı başlıklarında ele alınmıştır.

Bir Toplum Şairi Olarak Mehmet Akif Ersoy'un Edebi Kişiliği ve Eserlerinin Özellikleri

Türk toplumuna şair, yazar, eğitimci ve siyasetçi gibi kimlikleriyle yön veren en önemli şahsiyetlerden biri hiç şüphesiz ki Mehmet Akif Ersoy'dur. Ünlü yazar ve gazeteci Stefan Zweig, sanatçıları, temel görevlerinin evreni veya hayatın bütünü anlatmak değil, kendi benliklerinin küçük evrenini dünyaya açmak olduğunu içgüdüleriyle sezen kişiler olarak tanımlamaktadır. Buna göre; dış dünyaya yönelmiş olan bir yazar, adeta kendi kişiliğini görünmez kılıcak şekilde dünya ile ilgili düşüncelerini "objektifliğin" içerisinde erittiği halde, içe dönük bir yazar, her şeyin gayesini "kendi içinde" bulacak ve kendi hayatının portresini çizecektir. Bu bağlamda, Mehmet Akif Ersoy'un bir yazar olarak kişiliği değerlendirildiğinde, onun ne içe ne de dışa yönelik şeklinde bir ayrıma tabi tutulamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır. Zira, toplumsal yaşamı şekillendirmek isteyen mücadeleci yönü dışa yönelik bir kişiliği, kendi ruh dünyasını anlattığı eserleri de içe yönelik bir kişiliği yansıtmaktadır (Akt. Kurtoğlu, 2017; Demir, 2022; Uslu, 2015).

Mehmet Akif Ersoy'un hem insani hem edebi kişiliğinin tezahürü, Aktaş (2008) tarafından "içinde bulunduğu topluma karşı gerçek bir sorumluluk duygusuyla hareket eden bir idealist" olarak tanımlanırken; Karakoç

(2011) tarafından ise “*gün gün ölen değil, saat saat doğan biri*” olarak ifade edilmektedir. Hiç şüphe yok ki, yaşadığı çağın çok ötesine seslenebilmiş bu düşünce ve eylem adamının adı geçtiğinde, akla ilk olarak şairin büyük bir vatan sevgisi içinde ve özveriyle kaleme aldığı İstiklal Marşı gelmektedir. İstiklal Marşı’ndan sonra Mehmet Akif’i ifade eden en güzel eserin ise Safahat olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Devreler, dönemler, safhalar anlamına da gelen safahat sözcüğü daha geniş bir ifadeyle görünüşler, manzaralar anlamında da kullanılmaktadır. Akif’in tüm şiirleri 11240 mısra, 108 manzume ve yedi kitaptan oluşan ve Safahat adını verdiği eserde toplanmıştır. İlk olarak ayrı kitaplar şeklinde basılan bu eserler Akif’in vefatından sonra tek bir cilt halinde basılmıştır. Kitabı oluşturan bölümler; Safahat, Süleymaniye Kürsüsünde, Hakkın Sesleri, Fatih Kürsüsünde, Hatıralar, Asım ve Gölgele başlıklarını taşımaktadır. Safahat’ı oluşturan bu bölümlerde vatanseverlik, aile birliği ve bağlılığı, çalışkanlık, azim ve kararlılık, duyarlılık, bağımsızlık ve özgürlük, adil olma, dayanışma, birlik ve beraberlik, sevgi, saygı ve hoşgörü gibi pek çok değer işlendiği görülmektedir. Üç bölümden oluşan Safahat’ın birinci kitabında, özellikle aile hayatının önemi üzerinde durulduğu üç manzum şiir, Meyhane-Mahalle Kahvesi-Köse İmam, bulunmaktadır (Ercilasun, 2021; Fırat, 2015; Köç, Demirkaya ve Ünal, 2020; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016; Temizyürek ve Karagöl, 2016).

Mehmet Akif Ersoy, yakın tarihimizin en çalkantılı dönemlerinden olan Balkan Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Savaşı ve Milli Mücadele yıllarında yaşamıştır. Akif, Osmanlı Devleti’nin çöküşüyle birlikte yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş zamanlarına tanıklık etmiştir. Akif’in kaleme aldığı Safahat eseri Türk milletinin bu sancılı ve sıkıntılı dönemlerinin ele alınarak açık bir şekilde betimlendiği bir eser olmasının yanında aynı zamanda yine Türk milletinin geleceği ve bağımsızlığı için büyük bir coşku ile vermiş olduğu mücadeleyi anlatan ölümsüz bir destan olarak görülmektedir. Bu destansı eserde, sözü edilen dönemlerdeki sosyokültürel, ekonomik, milli ve manevi sorunlar ele alınmıştır. Mehmet Akif, yaşadığı çalkantılı dönemde Türk Milletinin başına gelen büyük felaketleri görmüş ve mükemmel bir gözlem yeteneğiyle de bütün bunları eserlerine yansıtmıştır. Diğer yandan, Akif’in milli olduğu kadar aynı zamanda evrensel özellikler de taşıyan şiirleri sadece içinde bulunduğu yılları değil geleceği de içine alan bir genişliğe ve derinliğe sahip olarak değerlendirilmektedir (Ercilasun, 2021; Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Türk, 2016).

Mehmet Akif’in edebiyatla ilgili anlayışına göre, sanat toplum içindir ve aynı zamanda yereldir. Ayrıca, sanatın vatani olmadığı ve sanatın sanat için olduğu fikirlerine de katılmamaktadır. Edebiyat alanında yazılan bir eser doğrudan halka seslenmeli, onu uyarmalı ve yön verebilmelidir. Sanat, milletin gelişmesi ve ahlaki iyileşmesi için bir araç olarak kullanılmalıdır. Dolayısıyla, sanatın icrasında kişisel duyguların yansıtılması yerine daha çok toplumsal konuları ve duyguları yansıtan eserler üretilmelidir. Bununla birlikte, edebiyat alanındaki eserlerde söz hüneri yapılımsından ziyade anlatılmak istenen duygu ve düşünceler açık ve net bir şekilde ortaya konulmalıdır. Mehmet Akif Ersoy, kaleme aldığı eserlerinde toplumun içinde bulunduğu durumu çoğu zaman tablolar halinde verir. Bu tabloların içinde bir hasta, küfecilik yapan bir çocuğun zorlayıcı ve aşağılayıcı hayat koşulları, Doğu ülkelerinin içinde bulunduğu sefalet, çocukların ve kadınların durumu, genel bir tembellek durumu, yılgınlık ve bunun kaderle eşdeğer görülmesi gibi durumlar ve konular tüm yönleriyle ve son derece realist bir biçimde masaya yatırılır. Bizim toplumumuzdaki durumun tam tersi olarak, Batı hayatında bolca gözlemlediği çalışkanlık, azim, kararlılık, birlik ve beraberlik gibi yoksun olduğumuz hasletleri hızlı bir şekilde ve yeniden elde edebilmemizle ilgili konuları eserlerinde sıklıkla işlemiştir (Aydoğdu, 2021; Dayanç, 2019; Fırat, 2016; Kırlangıç, 2017; Krasniqi, 2017; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016; Yaman, 2021).

Bu bağlamda, Mehmet Akif Ersoy’un “yükümlü” edebiyatın temsilcilerinden biri olduğu da söylenebilir. Sosyal, kültürel, siyasal, ekonomik, askeri vb. sorunların artarak içinden çıkılmaz bir duruma gelmesi ve toplumun genelini ilgilendiren boyutlara ulaşması, Mehmet Akif gibi dönemin aydınlarını da ister istemez bu konular üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Kendini çağına ve toplumuna karşı sorumlu hisseden Mehmet Akif Ersoy’un edebiyata yaklaşımı da bu perspektiften olmuştur. Kendinden önceki dönemin önemli şahsiyetlerinden biri olan Namık Kemal’in ideali topluma yeni bir şekil vermek olmuşken, Akif’in ideali toplumu sarsarak onu kendine getirmek ve yüzyıllardır inandığı ve yaşadığı asli hüviyetine yeniden kavuşmasını sağlamak olmuştur. Bu idealini gerçekleştirmek için edebiyatı bir araç olarak gören Ersoy, edebiyatı bir “süs” veyahut “çerez” olarak nitelendirenlere de karşı çıkmıştır. Sanatçıların kendilerini fildişi kulelerine kapatmak suretiyle, buldukları topluma ve onun sorunlarına kayıtsız kalarak yaşamalarını anlamsız bulmuştur. Tam tersine, bir sanatçı veya onun özelinde bir edebiyatçının yaşadığı topluma ayna tutarak toplumun kendi kusurlu durumlarını görmesine ve kendine çekidüzen vermesine aracı olması gerektiğini ifade etmiştir. Buna binaen, “*Ancak bizim gibi aç ve çıplak milletler için elbise veya gıda vazifesini görmeyen edebiyat bize bir şey söylemeyecektir.*” şeklindeki düşüncesini dile getirmiştir. Akif’in yaptığı tasvirler ve ele aldığı konular incelendiğinde, onun hiçbir zaman realizmden uzaklaşmadığı görülmektedir. Akif’in eserlerinin bir diğer özelliği de ele aldığı konuların çeşitliliğidir. Onun şiirlerinde ele aldığı konular, dini ve sosyal konular olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Dolayısıyla, kişiliğini ve fikir dünyasını yansıtan sözcükler; düşünürlük, bilginlik, medeniyet, uyanış, çalışma, çalışkanlık, gayret, azim, kararlılık, coşku,

heyecan, duyarlılık, Kur'an bilinci, Kur'an'ı anlama çabası, doğru İslam anlayışı, hürriyet, toplumsal değişim, yenilenme, güzel ahlak, aile hassasiyeti, idealizm ve realizm olarak tespit edilebilir (Aydoğdu, 2021; Baş, 2012; Dayanç, 2019; Ersoy, 2021; Kırlangıç, 2017; Matoshi, 2017; Okumuş, 2017).

Bütün bunların yanında, Türk edebiyatında bazı yazarlar "çocukça duyarlılığı" odak noktasına alan ve yalnız çocuklar için olan eserleri kaleme alırken bazıları hem çocuklar hem de yetişkinler için eserler yazmışlar, bazıları da doğrudan çocukları değil ancak çocukları da ilgilendiren konuları eserlerinde işlemişlerdir. Mehmet Akif Ersoy, "çocuğa duyarlılığı" temele alarak yazdığı eserleriyle üçüncü grupta bulunan şair ve yazarlar arasındadır. Şiirlerinde ve yazılarında, çocuk masumiyetinin ve saflığının korunmasının önemini vurgulamaktadır. Geleceği inşa etme sorumluluğundaki okula devam eden ve sağlıklı çocukların karşısına çıkabilecek her türden engelin kaldırılması yetişkinlerin en önemli görevidir. Bu nedenle, toplumun ve hatta tüm dünyanın refahını ve geleceğini elinde tutan çocuklara salt küçük bireyler olarak bakılamaz. Bu hem yakın hem de en uzak ülkü için, çocuğun içinde bulunduğu coşkunun eğitimle birleştirilerek olumlu bir noktaya taşınması gerekmektedir. Bu minvalde, Mehmet Akif Ersoy'un doğrudan çocuklara yönelik olarak yazmadığı ancak eser kadrosunda çocuk karakterlere yer verdiği Dirvâs, Fatih Camii, Hürriyet, Âmin Alayı, Bayram, Küfe, Bebek, Selma ve Mezarlık gibi şiirleri de bulunmaktadır. Bu eserlerdeki ana karakterler çocuklardır. Akif'in, çocuklarla gençleri hikayelerinde birbirinden ayırmaması dikkati çekmektedir çünkü çocuk yaşta doğru şekillenen ve bunun bir uzantısı olarak iyi yetişen gençler, geleceğin toplumunu yaratacak olan bireylerdir (Kaplan, 2017; Şengül, 2018; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016).

Mehmet Akif Ersoy'un, toplumdaki en değerli oluşumlardan biri olarak gördüğü ve toplumun temel yapı taşı olarak kabul ettiği kurum ailedir. Akif'in, aile kurumunun önemine ve bu kurum içinde bulunan çocuk ve gençlerin hem aile hem de toplum içinde yetiştirilmelerine ve eğitilmelerine ilişkin düşünceleri aşağıdaki bölümlerde açıklanmaktadır.

Mehmet Akif Ersoy'un "Aile" Kavramına Bakışı

"Aile" kavramı dünya üzerindeki bütün kültürlerde, geçmişten günümüze kadar olan süreçte ve hemen her dönemde toplumsal yapıyı oluşturan tüm boyutlardaki değişimlere rağmen hem bireysel hem de toplumsal bağlamdaki önemini ve popülaritesini hiç kaybetmemiştir. Bu doğrultuda, genel itibariyle bakıldığında, insan türü de dahil olmak üzere hiçbir tür, içinde bulunduğu ve kendisini gerçekleştirdiği ortamdan bağımsız olarak düşünülemez. İnsan türü için bu bağlam, içine doğduğu ilk ortam olan ailedir. Bu ilk çevre, bireyin hayatın tüm gerçekleri ile tanıştığı, onu anlamlandırmaya çalıştığı, bunları benimsemeyi ve baş etmeyi öğrendiği ortamdır. Milletin küçük bir modeli olan ve toplumun temel yapı taşı oluşturan aile, insan yaşamıyla ilgili en temel ve belirleyici özelliklerin oluştuğu, duyguların ve potansiyel olarak var olan doğuştan getirdiğimiz çok yönlü yeteneklerimizin geliştirilip güçlendirildiği bir miras gibidir (Bacaksız, 2008; Fırat, 2016; Gürel, 2016; Kaplan, 2017).

Bu nedenledir ki Türk kültüründen Asya ve Avrupa kültürüne kadar olan tüm kültürlerde aile, toplumlar için vazgeçilmezdir. Örneğin, eski Türk yaşamına ait değerli bilgilerin bulunduğu ve sözlü anlatım geleneğinin yazıya aktarılan önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut Oğuznameleri'nde "ogus" ya da "ugus" olarak isimlendirilen aile, toplumsal yapının çekirdeğini oluşturan ilk sosyal birlik olarak tanımlanmıştır. Yaşamın karşılıklı sevgi ve saygı esasına dayandığı eski Türk ailesinde baba, aileyi temsil eden bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır. Baba, aile ortamında hiçbir zaman bir korku ya da baskı unsuru olmamıştır. Aile üyeleri arasındaki iletişim ve ilişkiler karşılıklı sevgi, saygı ve himaye kavramları üzerinde temellenmiştir. Yine bu kaynakta, Oğuz Türklerinin aile yaşamındaki "demokratik" anlayışa vurgu yapılarak, erkeklerin ailelerini ilgilendiren konularda tek başlarına karar almak yerine kadınların da görüşlerini öğrenmek istemeleri buna örnek olarak gösterilmiştir. Kadınlar, aile içinde veya dışında erkeğin saygısını hak eden ve hür iradeye sahip olan kimselerdir. Aile yaşamında kız ve erkek çocukların eşit tutulması durumu da göze çarpan önemli ayrıntılardan biridir (Akt. Oy, 1992; Akt. Sarı, 2017; Akt. Şen, 2008; Can ve Aslan, 2017).

Türk kültüründen başka diğer kültürel yapılar incelendiğinde de toplumların aile kavramına yönelik düşüncelerinin ve ona verdikleri değerlerin çok farklı olmadığı görülmektedir. Örneğin, Asya kültüründe, ailenin bir çocuğun yaşamındaki en önemli etken olduğu görüşü kabul edilmekte ve bu noktadan hareketle de bireyden daha çok ailenin önemli olduğu belirtilmektedir. Yaşamın odak noktası olarak görülen aile, birliği ve beraberliği, dayanışmayı güçlendiren çok önemli bir değer olarak kabul görmektedir. Ailenin refahı, uyumu ve itibarı için çaba gösterilmesi bireylerin en önemli görevi ve sorumluluğudur. Çin kültürünün temelini oluşturan Konfüçyüsçü düşünce yapısına göre, aileye bağlılık ve ebeveynlere saygılı olma son derece önemli değerler sayılmaktadır. Asya kültürünü temsil eden diğer bir toplum olan Japonlar için ise, "empati" becerisiyle birlikte kabul ve kurallara uymayı içeren "uyum" becerisi kültürlerinin en önemli boyutlarından biridir. Bu bağlamda, Japon toplumunda bireyselliğin değil toplumsallaşmanın ön planda tutulması nedeniyle, yakın aile bağları ve sorumluluk duygusu teşvik edilir. Asya kültürüne yakın olan Hint kültüründe de çocuğun masumiyetine ve aile için bir hediye olduğuna inanılmaktadır. Hiyerarşik ve ataerkil bir düzene sahip olan geleneksel Hint toplumunda ebeveyn otoritesi önemli kültürel değerler arasındadır.

Çocuklardan yaşamlarının sonuna kadar ebeveynlerine karşı saygılı ve bağlı olmaları beklenmektedir. Aile içinde demokratik tutumun daha fazla benimsendiği Avrupa ve Amerikan kültürlerinde ise, anne babaların çocuk haklarını ve cinsiyet eşitliğini benimseyen politikaları destekledikleri görülmektedir (Aksoy, Kılıç ve Gözün Kahraman, 2009; Şanlı ve Öztürk, 2015).

Sonuç itibarıyla, insan yaşamındaki bütün tutum, davranış ve öğrenmelerin “aile” adı verilen bu kurumun temelleri üzerinde gelişeceği düşünüldüğünde, aile kurumu ve bu kurumla ilişkili bütün bileşenlerin önemli bir kez daha açıkça gözler önüne serilmektedir.

Bir toplum şairi olarak aile hassasiyeti çok güçlü olan Mehmet Akif Ersoy da mutluluğun kaynağı olarak gördüğü aileyi “cennet sarayı” ve “korunması gereken bir kurum” olarak tanımlamıştır. Örneğin, Safahat’ın “Mahalle Kahvesi” bölümünde, “*Hayât-ı âile*” isminde bir ma’îşet var; Sa’âdet ancak odur... Dense hangimiz anlar? *Hayât-ı âile dünyâda en safâlı hayat, Fakat o âlemi bizler tanır mıyız? Heyhât! Sabahleyin dolaşıp bir kazanca hizmetle; Evinde akşam otursan kemâl-i izzetle; Karın, çocukların, annen, baban, kimin varsa; Dolaşsalar, seni kat kat bu hâleler sarsa; Sarây-ı cenneti yurdunda görsen olmaz mı? İçinde his taşıyan kalb için bu zevk az mı? Karın nedîme-i rûhun; çocukların rûhun; Anan, baban birer âgûş-i ilticâ-yı masûn. Sıkıldın öyle mi! Lâkin, biraz alıhsan eğer, Fezâ kadar sana vâsi’ gelir bu dar çenber. Ne var şu kahvede bilmem ki sığmıyorsun eve? Gelin de bir bakalım... Buyrun işte bir kahve:*” dizeleri ile aile hayatının önemine dikkat çekmiş ve aile kurumuna toplumda yeteri kadar önem verilmemesine serzenişte bulunmuştur. Akif’e göre ailenin merkezinde kadın yer almaktadır ve aile, kendisine üye olan tüm bireylerin psikolojik ihtiyaçlarının karşılandığı bir yuva konumundadır. Aile içinde özellikle “anne”, aile üyelerinin bütün sorunlarında ve ihtiyaçlarında onlara gereken desteği sağlayan eşsiz bir ruhsal güç ve güven kaynağı olarak addedilmektedir. Diğer yandan, Akif’in aileye bakışı ile eğitim tarihçisi ve yazar Jacoby’nin aileye bakışı arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Her ikisine göre de küçük bir dünya olarak tabir edilen ailede babanın rolü oldukça önemlidir çünkü “baba” çocuk için bir rol modeli oluştururken, aile reisi konumunda olduğu için de çocukların yetiştirilmesinde oldukça önemli bir sorumluluğu üstlenmektedir. Mehmet Akif, çocukların sağlıklı bir kişilik geliştirmeleri için aile bütünlüğünün korunmasının çok önemli olduğu fikrini ve her ne olursa olsun hiçbir çocuğun ebeveynsiz bir hayat sürmemesi gerektiğini dile getirmektedir. Bununla ilgili olarak şairin “Köse İmam” isimli eserinde, üzerine kuma getirmek istediği kocasına karşı çıktığı için ondan şiddet gören üç çocuklu bir kadının hikayesine yer verilmiştir. Bu şiirde, Akif’in yüksek ahlak sahibi bir kişi olarak tanımladığı ve çok değer verdiği, aynı zamanda baba dostu olan Köse İmam’ın ağzından toplumdaki ahlaki çöküş ve dini değerlerin nasıl yerle bir edildiği anlatılmıştır. Eserde, Köse İmam’ın, karısına iyi davranması için verdiği nasihatlere karşı kocadan gelen cevap “... *Hoca, bak, ben kızarım. Size haltetme düşer... Dövmüş isem, kendi karım. Keyfim ister döverim, sen diyemezsin: “Dövmel!” Misaller, örnekler Kayıp, bilinmeyen Din kaideleri... Bu, tecâvüz sayılır doğrusu haysiyyetime...*” şeklinde olmuştur. Köse İmam, ailelerin yaşadığı yoksulluk, huzursuzluk gibi birçok sıkıntılı durumlara bir imamların bir de doktorların tanık olduğunu, boşanmaların artmasıyla da babası sağ ancak öksüz çocukların sayısının arttığını ifade etmektedir. Bu örneklerde sözü edildiği gibi, erkeğin egemen kabul edilip egemenliğin de kötüye kullanılmasının ortaya çıkardığı boşanma gibi olumsuz sonuçlar, kadınları olduğu kadar çocukları da derinden etkilemektedir (Akgül Sarpkaya, 2013; Aydoğdu, 2021; Bacaksız, 2008; Dayanç, 2019; Ersoy, 2020; Fırat, 2016; Kaplan, 2017; Kraya, 2017; Küçükşen, 2021; Okumuş, 2017; Şengül, 2018).

Aile kurumu içindeki çarpıklıklar en fazla çocukları olumsuz yönde etkilemektedir ki, Akif, “Meyhane” isimli eserinde, içinde bulunduğu olumsuz koşullar nedeniyle bir ailenin çöküşünden ve bu ortamın çocuklar üzerindeki etkilerinden söz etmektedir. Eserde, alkol ve kumar bağımlılığı yüzünden çalışmayan ve evine yeterli maddi ve manevi ilgiyi göstermeyen bir adamın karısının bir yandan bu zor şartlara tahammül etmeye çalışırken bir yandan da kocasını evine dönmeye ikna etme çabaları anlatılmaktadır. Bu bağlamda, esas olarak aile içindeki sorunlardan doğrudan erkek sorumlu tutulmaktadır ve alkol, kumar, kahvehane gibi alışkanlıklar yüzünden eş ve çocuklara karşı olan sorumlulukların yerine getirilemediği vurgulanmaktadır. Akif’in yaşadığı dönemdeki sosyal koşullarda kadınlar genellikle ikinci sınıf muamele gören, şiddet gören ve bu şiddeti uygulayan eşlerine karşı sabır göstermeye çalışan ve daha yaşlı olanları da yetim kalmış torunlarına bakım mücadelesi vermeye çalışan bireyler olarak karakterize edilmiştir. Akif, “dezavantajlı” olarak adlandırılan bu gruplar için kaleme aldığı “Köse İmam” isimli şiirinde, “*Üç sınıf halka içim parçalanır, hem ne kadar! İhtiyarlar, karılar bir de küçükler; bunlar Merhamet görmeli, yüz görmeli insanlardan; Yoksa insanlığı bilmem nasıl anlar insan?*” diyerek, sözünü ettiği bu gruplara toplumun özellikle merhamet göstermesini ve hoş muamele etmesini istemiştir (Akgül Sarpkaya, 2013; Bacaksız, 2008; Baş, 2012; Çetindaş, 2008; Ersoy, 1996; Ersoy, 2020; Fırat, 2015; Küçükşen, 2021).

Nezih bir aile ortamı çocuğun sağlıklı gelişimini yakından etkilemektedir ve dolayısıyla çocuğun gelişiminin desteklenerek eğitilmesi işine de ilk olarak ailede başlanmalıdır. Bu bağlamda, “*Başlasın terbiyeniz, ailelerden oğlum. Sâde hürriyeti i’lân ile bir şey çıkmaz; Fikr-i hürriyeti hazm ettiriniz halka biraz*” dizeleri, Mehmet Akif’in çocuğun terbiyesi için ihtiyaç duyulan ilk kurumun “aile” olduğunu vurgulaması bakımından

oldukça önemlidir. Çocuk, yaşamının ilk yıllarında her etkiye açık ve duyarlı bir varlık olduğu için aile içinde alacağı eğitim, başta okul gibi diğer ortamlarda alacağı eğitimin ağırlık merkezini oluşturması bakımından da önemli görülmektedir. Çocuk ahlaki, vicdani değerler ile doğru alışkanlıkları ilk olarak ailesi ve yakın çevresinden elde etmektedir. Çocuğa gösterilebilecek herhangi bir yanlış tutum ve davranış, onun kendine olan güvenini sarsarak ve öz değer duygusunu zedeleyerek diğer insanlarla olan ilişkilerini ve iletişimini olumsuz yönde etkileyecektir. Yanlış olan davranışlardan biri de ailedeki çocuklar arasında dengenin ve eşitliğin sağlanamamasıdır. Bu doğrultuda, eserlerinde çocuk ve gençlerle iletişimde bulunurken nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini anlatan Akif, iletişimde karşıdaki kişinin duygu ve düşüncelerini dikkate alan yani empatik becerilere dayalı bir iletişim dili kullanılmasının önemini vurgulamıştır. Ona göre, anne-babaların çocuklarıyla olan iletişimlerinde bazı sorunlar yaşaması gayet olağandır. Sorunlar büyük olduğunda çözümlerinin de muhakkak ki zor olacağı aşikardır. Ancak önemli olan bir sorunun varlığı ya da sorunun büyüklüğü değil, bu sorun karşısında nasıl bir tavır alınması gerektiğinin belirlenmesidir. Öncelikle çocukları da birer birey olarak görmek; duygu, düşünce ve beklentilerini önemsemek hem aile içi ilişkilerin düzeninin sağlanmasında hem de topluma sağlıklı bireyler kazandırılmasında yararlı olacaktır. Osmanlı Dönemi'nin sonunda, Batı ile karşılaşmanın da etkisiyle asırlık bir medeniyetin hızla parçalandığı, bunun bir sonucu olarak da her ne şartta olursa olsun babalarla erkek çocuklarının hemen her konuda birbirlerinden farklılaştıkları ve çatışma içinde oldukları Akif'in şiirlerinde özellikle işlenmiştir. Bu noktada, ebeveynler ve çocuklar arasında birtakım sorunlar olabileceği, bu sorunların düzeltilmesi için uzman kişilerden destek alınması fikrinin Mehmet Akif Ersoy tarafından yıllar öncesinden tespit edilerek üzerinde önemle durulması gereken konular olarak izah edilmesi oldukça manidar görülmektedir. Bu tespit, Mehmet Akif'in ne kadar öngörü sahibi ve zamanının ötesinde yaşayan bir fikir insanı olduğunu göstermesi bakımından da son derece önemlidir. Sonuç itibarıyla, sosyal sorunların oluşmasına hem etkide bulunarak neden olan hem de ondan doğrudan etkilenen aile kurumu, Mehmet Akif'in de üzerinde önemle durduğu konuların başında gelmektedir. Akif, dünyadaki gerçek mutluluğu ve huzuru aile saadeti ile müsavi görmüştür. Bozulan ahlaki değerlerin aile huzurunu bozarak boşanmalarda artışa neden olduğunu belirtmiş, bu durumu şiirlerinde konu edinerek toplumu bilinçlendirmeye yönelik eserler kaleme almıştır (Akgül Sarpkaya, 2013; Aktaş, 2007; Aydoğdu, 2021; Çitçi, 2009; Ersoy, 2020; Fırat, 2016; Kop, 2017; Küçükşen, 2021; Özgen, 2013).

Bir çocuğun gelişimini ve çevresiyle etkileşimde bulunarak büyümesini ele alan literatürde ve Mehmet Akif Ersoy'un bu bağlamdaki konuları işlediği eserlerinde ortaya koyduğu bilgilerin ışığında açık bir şekilde görülmektedir ki, insan yaşamında ailenin etkisi doğumla birlikte değil, doğumun da çok öncesinde başlamaktadır. Aile ortamındaki bireyler ve ailenin yapısı, ailenin sosyal, kültürel, duygusal, psikolojik, fiziksel ve ekonomik bağlamdaki özellikleri, çocuğun kendi benlik algısını şekillendirerek en yakından en uzağa olmak üzere çevresiyle olan tüm iletişimini ve yaşamını etkilemektedir. Aile yapısıyla ilgili özellikler olumlu ise çocuğun gelişimi ve çevresindekilerle iletişimi de olumlu olmaktadır. Bu özelliklerin olumsuz olması durumunda ise çok büyük olasılıkla sorunlu davranışlar ve buna bağlı olarak da sorunlu yaşantılar ortaya çıkmaktadır. Sorunlu aile yapılarının, sorunlu çocuklar ve yetişkinler demek olduğu literatürdeki pek çok çalışmada vurgulanmaktadır. Şüphesiz ki, sağlıklı ve huzurlu bir toplumun inşası, sağlıklı aile yapılarının varlığından geçmektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişim biçimlerinin, tutum ve davranışlarının, onların kişilik gelişimlerine damga vuran önemli bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir çünkü aile, bir ilişkiler bütünü ve sistemidir. Her sistemin, kendi içindeki birtakım bileşenlerden ve dışsal nedenlerden kaynaklı olarak değişime uğradığı bilinen bir gerçektir. Toplumsal yaşamdaki pek çok alanda meydana gelen değişimlerin neticesinde aile yapısı da çeşitli değişimlere uğramıştır ve uğramaya da devam etmektedir. Aile yapılarının değişmesi, ailedeki rol ve statülerin aile yapılarındaki değişimlere göre farklılaşması, bu farklılaşmanın aile üyelerinin ilişkilerine yansması gibi nedenler ailenin yapısında çoğu zaman "olumsuz" yönde denebilecek bir farklılaşmaya yol açmıştır. Aileler, günün getirdiği yeni sosyolojik, psikolojik, ekonomik, teknolojik vb. koşullara üst düzeyde uyum sağlamaya çalışırken bir yandan da bu değişimlerin yarattığı sorunlarla mücadele etmeye çalışmaktadır. Ailenin yapısı yeterince güçlü değilse, sözü edilen bu değişimlere tüm bileşenleriyle birlikte hazırlıksız yakalanmaktadır. Dolayısıyla "aile", toplumdaki tüm alanlarda yaşanan değişimlerin yarattığı etkiye doğrudan veya dolaylı olarak açık bir sistem olduğundan, mümkün olduğunca bu değişimlerin yarattığı olumsuzluklardan en az etkilenen şekilde dirençli hale getirilmelidir. Bunun için öncelikle aile ortamında sonra da toplumsal yapıda dezavantaj yaratabilecek konular tespit edilmeli, sorun daha oluşmadan aileyi ve toplumu bütüncül bir yaklaşımla ele alan koruyucu tedbirler işe koşulmalıdır.

Mehmet Akif Ersoy'un "Çocuk" ve "Genç" Kavramlarına Bakışı

Geçmişten günümüze kadar her kültürde, geleceği temsil eden ve adeta onun bir sembolü olarak kabul edilen çocukları ilgilendiren çeşitli konular edebiyat alanında kendilerine oldukça geniş bir yer bulmuşlardır. Edebiyat tarihinde "çocuk" kavramı pek çok farklı şekillerde tanımlanmış, kimi zaman da "ümid-i vatan" yani vatanın istikbalini sağlayacak nesiller olarak temsil ve ifade edilmiştir. Çocuk, bir milletin hem geleceği hem de bağımsızlığı olarak görülmüştür (Gürel, 2016; Kaplan, 2017).

Her çocuk biriciktir ve kendine özgü bireysel farklılıklara sahip olarak dünyaya gelmektedir. Çocuk yetiştirme, hayat boyu devam eden, sabır gerektiren, zor ve çetrefilli ancak bir o kadar da önemli bir sanattır. Çocuğun fiziksel olarak gelişmesi ve büyümesi, kişiliğinin şekillenerek belli bir eksene oturması erken çocukluk döneminde meydana gelmektedir. Çocuğa verilecek değer ve eğitimin nicelik ve niteliğini ise onun toplum içindeki yeri ve önemi belirlemektedir. Çünkü çocuğun benliğinin ve kişiliğinin gelişmesinde aile, okul ve onun sosyal çevresi belirleyici unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Şengül, 2018; Türk, 2016).

Çocuk ruhunu, dolayısıyla onların gelişimsel ve davranışsal özelliklerini anlamak çocukların ruh dünyalarına inmeden gerçekleştirilebilecek bir durum değildir. Çünkü her ne kadar çocukların doğuştan getirdikleri birtakım genetik özellikler varsa da çevreyle etkileşimleri sonucunda oluşturdukları davranış kalıpları, kişilik özellikleri, zekâ ve sezgisellik kapasiteleri gibi birbirlerinden farklı birçok özellikleri bulunmaktadır. İşte Mehmet Akif, ülke geleceğini oluşturacak çocukların doğru anlaşılması ve eğitilmeleri gerektiğinin çok önemli olduğunu bunun için vurgulamaktadır. Mehmet Akif Ersoy'un çocuklara karşı özel bir ilgisi olduğu muhakkaktır ki, "Safahat" eserini özel ders verdiği Mehmet Ali isimli öğrencisine armağan etmiştir. Şair, toplumun teminatı olarak gördüğü çocukları ve onların bir sonraki dönemlerini temsil eden gençleri geleceğe hazırlamak üzere onları bazı eserlerinde ilgi odağı yapmıştır. İnsanlığı anlamının yolunun çocuklara sevgi, merhamet ve ilgi göstermekten geçtiğine inanmıştır. Çünkü ona göre çocuklar bir topluma gönderilen ilahi emanetlerdir ve toplum için bir lütuftur. Bunun içindir ki ilgiyle, dikkatle ve şefkatle takip edilmeleri gerekmektedir. Hele ki öksüz, yetim ve yoksul çocuklar toplumun özel ilgisine muhtaçtır. Akif, bu çocukların durumlarını da konu ettiği şiirler yazarak gelecek nesillere birtakım mesajlar iletmiştir. Özellikle "Küfe", "Hasta" gibi şiirlerinde hayatın her ortamında, örneğin çarşı-pazarda ve okulda ilgi göremeyen çocukların toplumsal yaşamda ne gibi sorunlara yol açabileceğini anlatmıştır. Başka bir şiiri olan "Selma"da, kız kardeşinin dört yaşındayken vefat eden kızını anlatarak, çocukların hastalanmasına, yetim ya da aç kalmasına tahammül edemediğini ifade etmiştir. Mehmet Akif bu duygularını "*Ne manzaraydı ki bir kuş kadar uçan o melek Dururdu bi-hareket, kol kanad kılmıdamıyor! Gözünde nûr-ı nazar titriyor hemen sönecek... Dudakta nâtuka donmuş; kulak söz anlamıyor! Türâb rengine girmiş cebin-i sîmîni; Ölüm merâretini duydum öpünce leblerini!*" dizelerine dökerek, derin üzüntüsünü en içli şekilde ifade etmiştir. Yoksullukla mücadele de Akif'e göre çocuklar açısından onların başına gelebilecek en büyük trajedidir. Erken çocukluk dönemine ilgi gösterdiği bir başka şiiri olan "Bebek Yahut Hakk-ı Karar"da, "*Bizim Cemîle Ferîde'yle bir sabah gelerek, Unutma beybaba, akşam birer hotozlu bebek getir kuzum...*" dediler. Ben de kızların keyfi kırılmasın diye reddetmedim şu teklîfi. Kiraz dudaklı, üzüm gözülü, inci dişli, iki edâlî yosma getirdim. Aman o akşamki sevinme hâlini bir görmeliydi yavruların! Durup oturmadılar hiç dedim: "Yatın da yarın, bütün gün oynayınız..." Nerde! Kim yatar?" dizeleriyle iki kızına almış olduğu bebekler üzerinden çocukların oyun davranışları ile kendi aralarındaki iletişimlerine ve duygusal dünyalarına eğilmiştir (Ersoy, 1996; Ersoy, 2020; Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Özgen, 2013; Şengül, 2018; Türk, 2016).

Diğer yandan, çoğu şair ve yazarlar, çocuğu, toplumsal sorumluluk almasını bekledikleri ve gelecek dönemleri oluşturan "yaşamın özü" olarak görmüşlerdir. Çocuklara sorumluluk yüklemek, aynı zamanda "yaşamın özü" olarak kabul edilen çocuğa güvenmeyi de gerektirir. Akif, çocuğa güveninin bir ifadesi olarak yazdığı "Dirvas" isimli eserinde aklın yaşta değil başta olduğuna ve dilin gücüne dikkat çekmiştir. Bu eserde sözü edilen Hişam devrindeki Şam'da, üç yıl süren büyük kıtlık halkı perişan etmiştir. Bu duruma tahammülü kalmayan halktan bazı kişiler Hişam'ın sarayına gitmeye karar vermişler, heyetin sözcüsü olarak da o zaman çocuk yaşta olan Dirvas'ı seçmişlerdir. Heyeti sarayında kabul eden Hişam, onca yaşlı arasında söz alarak konuşmaya başlayan Dirvas'a hiddetlenerek, "*Sus a çocuk, büyük dururken, Söz sâdır olur mu hiç küçükten?*" sözleriyle onu azarlamıştır. Bunun üzerine Dirvas, "*Nedir bu âzâr! Mikiyâsı mıdır zekâvetin sin? Dirvâs'ı çocuk mu zannedersin? Bir dinle de sonra gör çocuk mu?*" diyerek konuşmasını sürdürmüştür. Hişam'a hitaben yaptığı konuşmanın devamında söylediği "*Nerden buldun bu ihtîşâmı? Halkın mı, senin mi, Hâlik'in mi? Allâh'ın ise eğer bu servet, Bizler de onun kuluyken, elbet Bir pay talebinde hakkımız var... İnsâf olamaz bu hakkı inkâr. Halkınsa şu bî-nihâyet emvâl; Ver, etme hukûk-ı gayrı pâmâl. Yok; böyle de olmayıp da kendi Mâlin ise -çünkü fazla- şimdi Bî-vâyelere tasadduk eyle... Dördüncüsü varsa haydi söyle!*" sözleri karşısında çok etkilenen Hişam, tüm bunlar üzerine bu talebi reddederek olumsuz bir karşılık veremeyeceğini ifade etmiştir. Mehmet Akif Ersoy'un çocuklarla ilişkili bir diğer şiiri "Hürriyet", Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra kaleme alınmıştır. Bu şiir, "*Beyaz entârîsiyle kar gibi kız, Sanki Cennet'ten inme zâde-i hûr; Ya seher-pâredir ki perrandır. Dûş-i nâzında bir sehâbe-i nûr. Kuşanıp bir nitâk-ı hürriyyet. Geziyor hâk-dânı dūrâ-dûr! Hâle-*

dâr eyleyince bedri şafak. Bu kadar dil-nişîn olur ancak." dizeleriyle, beyaz elbisesi ile betimlediği bir kız çocuğu üzerinden şairin geleceğe dair umutlarını ve kurtuluş olarak gördüğü yeni nesle ilerlemeyi nasihat etmesini konu edinmiştir. Mehmet Akif'in toplumdaki "sorunlu" bulduğu konulara sosyal bir eleştiri örneği olarak gösterilebilecek olan şiirleri ise, "Hasta" ve "Küfe"dir. Çocukları konu edinen bu şiirlerin ilki olan "Hasta" şiirinde Ahmet isimli bir karakterden söz edilmektedir. Ahmet'in anne ve babası o daha küçükken vefat etmişlerdir ve Ahmet de çaresiz bir hastalığın pençesinde kıvrılmaktadır. Ahmet karakteri aracılığıyla ilgisizlik ve hayatın acımasızlığı karşısında umutsuzluğa düşen insanların çaresizliği vurgulanmaktadır. *"Bence, doktor, onu siz bir soyarak dinleyiniz; Hastalık çünkü değil öyle ehemmiyetsiz, Sâde bir nezle-i sadriyye mi illet? Nerde! Çocuğun hâli fenâlaştı şu son günlerde."* dizeleriyle başlayan şiirde, bu çaresiz duruma neden olan toplumdaki birtakım kişi ve kurumlar eleştirilmektedir. Bu eleştiri, Akif'in deyimiyle ne yazık ki, "büyük bir medeniyetin mazisi ile gerçek durumu arasındaki farklılıklar" şeklinde dile getirilmektedir. İkinci şiir olan "Küfe"de ise, 13 yaşındaki Hasan'ın şahsında, akranları eğitimlerine devam ederken küçük yaşta çalışmak zorunda kalarak ailelerinin geçim sorumluluklarını üzerlerine alan ve eğitim yaşantılarından uzak kalan çocukların yaşadığı haksız ve adaletsiz durumlara isyan edilmektedir. Şiirde, kendisini adeta bir ekmek kapısı olarak gören annesine hitaben Hasan'ın *"Okutma sen de hamal yap bu yaşta şimdi beni!"* şeklindeki isyanı, aslında Akif'in isyanıdır. Akif'in isyanında, özellikle dezavantajlı durumda olan çocukların toplumun daha da dışına itilmesi vardır. Bu durumu pedagojik bir yaklaşımla ele alan Akif, çocuğun çalışmasının onun fiziksel ve psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyeceği gibi eğitim hakkından mahrum kalma nedeniyle yoksulluktan kurtulma gücünü kendinde bulamama gibi bir "yoksunluk" sonucunu doğuracağına da işaret etmektedir (Bacaksız, 2008; Baş, 2012; Çetindaş, 2008; Ersoy, 1996; Ersoy, 2021; Küçükşen, 2021).

Akif, yeni nesli oluşturacak çocuklardan eşitsizlik ve adaletsizliğe karşı duran, milli değerlerine bağlı, bilime hâkim olmakla birlikte kendi özünü kaybetmemiş, çağın gerektirdiği yenilik ve değerleri kendi bünyesinde sentezleyerek yerli bir medeniyet meydana getirebilen vatandaşlar olmalarını istemektedir. İyi vatandaş olmanın bir yolu da akli ve zekayı yararlı işler için kullanabilmekten geçmektedir. Bu bağlamda, Akif'in, "Asım'ın Nesli" olarak nitelendirdiği ideal "genç" nesli ise, cehaletten ve hurafelerden uzak, ilim irfan sahibi, davasına sahip çıkma gücünde olarak var olan sorunları çözecek ve yarınki Türkiye'yi inşa edecek olan bir gençlik prototipidir. Aslında o devrin şartları içerisinde Tevfik Fikret'in "Haluk"u ve Ziya Gökalp'in "Ay Hanım"ı gibi başka gençlik tasarımları da yapılmıştır. Ancak Asım, toplumsal sorunların çözümünde aileden ve okuldan alınacak milli ve evrensel değerlerin harmanlanmasıyla elde edilecek bir donanımla hareket edilmesi gerektiğini vurgulaması bakımından diğer karakterlerden farklılaşarak bir adım öne geçmektedir. Asım, vatanını, milletini, tarihini ve değerlerini seven, haksızlığa tahammülü olmayan bir genç olduğu gibi, toplumun beklentisi de böyle bir neslin yetişmesi olmalıdır (Bacaksız, 2008; Çetindaş, 2008; Dayanç, 2019; Demir, 2022; Duran, 2007; Özçelik, 2017; Uslu, 2015).

Bu doğrultuda "Asım", Mehmet Akif'in "ideal gençlik" tanımına uyan bir karakterde idealize edilmiştir. Çünkü geleceğin genci hem bedenlen hem de ruhen donanımlı olmasının yanında modern olanı geleneksel olanla birleştirmeyi başarmış bir nesli de temsil etmektedir. Bu nedenle, Asım ve arkadaşları vatansever oldukları gibi özgürlük ve bağımsızlık bilincine de sahip olan gençlerdir. Kendi çıkarlarını değil ülke çıkarlarını düşünen bu genç nesil, gerektiğinde vatan uğruna canını feda etmekten çekinmeyecektir. Ancak Asım ve onun şahsında sembolize edilen genç neslin asıl vazifesi savaştan sonra başlayacaktır çünkü düşmana karşı cephede verilen mücadele bu sefer de içerideki sorunlara karşı verilecektir. Toplumdaki ümitsizlikle birlikte bilgisizlik ve yozlaşma, hak ve adalet kavramlarının unutulması dinin temel felsefesinden uzaklaşılması, ahlaki çöküş, tembellik, yönetsel sorunlar ve ekonomik sıkıntılar, ilim, fen ve teknolojiye uzaklık gibi başlıca konular gençler tarafından mücadele edilmesi gereken en önemli sorunlar olarak ifade edilmektedir (Çetindaş, 2008; Duran, 2007; Özçelik, 2017).

Sonuç itibarıyla Akif'in de üzerinde önemle durmuş olduğu gibi, çocukluk ve gençlik dönemleri, yetişkinliğe ve toplumda üretici konumda yer alan vatandaşlığa atılan adımların temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çocuklar ve gençler bir nevi toplumların en önemli sermayesi olarak da görülmektedir. Gelecekte toplum için itici bir güç oluşturması beklenen çocukların ve gençlerin gelişimleriyle ilgili ihtiyaçlarının, bireysel farklılıklarının ve bu farklılıklar bağlamındaki beklentilerinin doğru analiz edilmesi ve doğru bir yönlendirme ile potansiyellerini en üst düzeyde gerçekleştirebilecekleri şekilde desteklenmeleri zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Toplumdaki yetişkinlere düşen en önemli görev, geçmişten edinmiş oldukları tecrübelerle ve aldıkları ilhamla birlikte, genç nesli toplumun hedefleri doğrultusunda en anlamlı ve ideal şekilde biçimlendirmek olmalıdır.

Mehmet Akif Ersoy'un "Eğitim" Kavramına Bakışı

Tüm dünyada çocukların eğitimleri, ideal bir geleceğin gerçekleştirilmesindeki en önemli konuların başında gelmektedir. Çocuklar yaşadıkları toplum değerleriyle bütünleştikleri kadar bir o kadar da evrensel değerlerle bütünleşmeli ve bunları içselleştirmelidir (Kaplan, 2017; Şengül, 2018).

Mehmet Akif Ersoy için eğitim demek öncelikle terbiye demek, disiplin demektir. Ailedeki çocuk yetiştirme tarzı eğitimin temelini oluşturmakta ve bu manada da önemli görülmektedir. Bu durumda hem örgün eğitim hem de ailenin temelini oluşturduğu yaygın eğitim çocuğun yetişmesinde aynı derecede sorumluluk yüklenmesi gerekli olan faktörlerdir. Mehmet Akif Ersoy, çocukların ve gençlerin doğru bir şekilde eğitilmesi gerekliliğini sıklıkla dile getirmiştir. Bu bağlamda, şiirlerinde ve yaptığı konuşmalarda bu konuyu daima gündemde tutarak cehaletle savaş içinde olmuştur. Bu savaşta, eğitimin temellerinin atıldığı ailenin öneminin kavranması ve güçlendirilmesi gereklidir. Mehmet Akif, aile içindeki eğitimin temel oluşturduğunu bilmekle beraber, bu eğitimin resmi eğitimle desteklenmesi ve birlikte yürütülmesi gerektiğinin de bilincinde olmuştur. Eğitimde devamlılık esas olduğu gibi, otorite ve denetim de gereklidir. Ancak bu otorite anlayışında dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta eğitim sürecinde fiziksel şiddete başvurulmaması gerektiğidir. Çocuk yaptığı olumlu davranışlarda takdir edilmeli, hata yaptığında ise nasihat edilerek kesinlikle fiziksel yaptırımlara yönelmemek gerekmektedir. Akif, hataların düzeltilerek doğruya yaklaştırılmasında kusurları bağışlamanın daha etkili bir yöntem olacağını ileri sürmüştür (Demir, 2022; Kop, 2017; Özgen, 2013; Uslu, 2015).

Mehmet Akif'in, cehaletin ortadan kaldırılması için çocukların ve gençlerin eğitilmesine yönelik en başlıca düşüncesi, okulların açılması ve basılı materyaller aracılığıyla gerçekleştirilecek bir eğitim modelinin uygulanması ve bunun yaygınlaştırılmasıdır. Ancak ona göre sadece okul açmak başlı başına yeterli olabilecek bir yöntem ya da çözüm değildir. Önemli olan okullarda uygulanacak eğitim modelinin, kültürün özünden uzaklaşmamış ve dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek özellikte yapılandırılmış olmasıdır. İçinde bulunduğu çağın gerçeklerinden uzak ve dünyadaki gelişmeleri takip ederek kendini yenileyemeyen eğitim programlarından elde edilecek sonuçların nafia olacağını bildirmiştir. Bunun için kaleme aldığı, "Sayısız medrese var gerçi Buhara'da bugün... Okunandan ne haber? On para etmez fenler. Ne bu dünyada soran var ne de ukbada geçer! Evet gavurcuya düştük de sanki iş yaptık! Bina'ya üç sene gittimdi, hey zamanlar hey! Bir alay mekteb-i âli denilen yerler var; Sorunuz bunlara millet ne verir? Milyonlar, Şu ne? Mülkiye. Bu, Tıbbiye. Bu Bahriyye. O ne? Bu mu? Baytar. Bu Ziraat, şu Mühendishane. Çok güzel hiçbirini hakkında söz yok yalnız, Ne yetiştirdi ki şunlar acaba? Anlatınız. Medresen var mı senin? Bence o çoktan yürüdü! Hadi göster bakayım şimdi de İbn-i Rüştü! İbn-i Sina neye yok? Nerde Gazali görelim? Hani Seyyid gibi, Razi gibi, üç beş âlim? En büyük fâzılınız, bunların âsârından, Belki on şerhe bakıp bir kuru mana çıkarın." dizelerinde, medrese eğitiminin eleştirilmesinin yanında adını belirttiği yüksek okulların niteliksizliğinin de altını çizmektedir. Bununla birlikte, yapılandırılan eğitim modellerini halkın kabul etmesinin bir şartı da bu programların "halkın kendi özüne" uygun olmasını gerektirmektedir. Zira her toplumun sorunları, ihtiyaçları ve beklentileri farklı olduğundan, başka toplumlar için olumlu sonuçlar vermiş de olsa onların eğitim uygulamalarını olduğu gibi kabul edip uygulamaya çalışmak yanlış sonuçlar doğurabilecektir. Bunun için, başka toplumların deneyimlerinden yararlanmak değerli olsa da milletin ihtiyaçlarının ve beklentilerinin doğru anlaşılması ve eğitimle ilgili yapılanmada bunların göz önünde bulundurulması yerinde ve etkili sonuçlar meydana getirecektir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün de belirttiği üzere, milli benliğini ve milli değerlerini kaybeden toplumlar ahlaki anlamda da yozlaşmakta olup, diğer milletler arasındaki değerlerini yitirmektedir. Ahlaklı bir nesil için milli ahlak ve karakterin kuvvetlendirilmesi elzemdir. Bu nedenle de kültürel mirasa sahip çıkılması ve kalıcılığın sağlanması için ahlak eğitimine erken çocukluk döneminden itibaren başlanmalıdır. Akif'in düşüncesine göre, "batının emrine amade olmamak için" yeni nesli eğitecek olan öğretmenlerin bilgili, ahlak ve milli şuura sahip olma gibi birtakım erdemlerinin olmasının yanı sıra, özellikle bu hasletlere sahip çıkan bir anlayış içinde bulunmaları da zorunludur (Baltacı, 2011; Demir, 2022; Karademir ve Çelik, 2020; Uslu, 2015; Temizyürek ve Kansızoğlu, 2016).

Akif'in "çocuk odaklı" düşünce ve şiirlerinde "eğitim" bağlamındaki mücadele sadece bunlarla sınırlı değildir. Akif, bütün sorunların temelinde gördüğü "bilgisizlik" ile ilgili olarak, "Ey Millet uyan! Cehline kurban gidiyorsun!" diyerek bu konudaki duygu ve düşüncelerini dizelere dökmüştür. Her zaman ve her fırsatta, bilgisizlik ve cehaletle savaşın ancak bilim sayesinde gerçekleşeceğini söylemiştir. Akif'e göre hayat mücadelesini kazanmanın en önemli yolu daima ve daima çalışmaktır. Bu düşüncesini de "Bu harp içinde kazanmaktadır çalışmış olan; Çalışmayıp oturandır gebertilen, boşulan." dizeleriyle dile getirmiştir. Çalışma olmazsa ne aile ne de milletlerin var olamayacağına vurgu yapmıştır. Ona göre insan ancak çalışarak insan olmaktadır. İnsan olamayan ise bilgiden, bilimden ve bunun gücünden yoksun kalacaktır. Bunun sonucu olarak da yine dizelerinde "Garbın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm; Çünkü hâkim yaşatan şevket-i fenden mahrum." şeklinde belirttiği üzere, bilgi ve bilimden mahrum kalanlar hürriyet ve istikallerini kaybederek, bilim ve teknolojinin gücüne sahip olanların mahkûmu ve kölesi olacaklardır. İnsanın özgürlük ve bağımsızlığı hak etmesi ve onu koruyabilmesinin yolu çok çalışmaktan geçmektedir. "Adam mısın: Ebediyyen cihanda hürsün, gez; Yular takıp seni bir kimsecik sürükleyemez. Adam değil misin oğlum: Gönüllüsün semere; Küfür savurma boyun kestiğin semercilere." dizeleriyle de insan olmanın şartının hür

olmaktan geçtiğini dile getirmiştir. Akif, toplum cahil kaldığında haksızlık ve barbarca davranışların artacağından, üretimin yerini sadece tüketimin alacağından ve buna benzer çok çeşitli olumsuzlukların baş göstereceğinden fazlasıyla endişe etmektedir. Bir sanatçı olarak, kendisinin milletine hizmet etme görevi olduğuna inanan ve milletini içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtaracak çözümler üretme gayretinde olan Akif, bu sıkıntılardan kurtulmak için çaba içinde olmayan kendi döneminin insanından da yakınmaktadır. Milletinin madden ve manen içinde bulunduğu bu perişan durumun düzelmesi için geçmişte nasıl bir millet olduğumuzu hatırlatan dizelerinde, *"Bir zamanlar biz de millet, hem nasıl milletmişiz: Gelmişiz dünyaya milliyet nedir öğretmişiz! Kapkaranlıkken bütün afakı insaniyyetin, Nûr olup fıskırmışız ta sinesinden zulmetin."* ifadeleriyle ecdadımız gibi faal, uyanık ve cesur olmamızı istemiştir. Bu nedenle, Akif'in en büyük ideali, ülkenin geleceğinde söz sahibi olacak "bedenen" ve "ruhen" güçlü bir neslin yetiştirilmesidir. Her dönemde olduğu gibi, Akif'in yaşadığı dönem içinde de şairlerin ve fikir insanlarının bir gençlik anlayışları bulunmaktadır. Örneğin, Necip Fazıl bu konuya ilişkin görüşünü *"Bir gençlik arıyorum, gençlikte köşebaşı!"* dizeleriyle dile getirmiştir. Toplum aydınlarının beklentisi kendi ideallerine uygun bir gençlik profili yetiştirmek ve memleketin geleceğini onlara emanet etmektir. Mustafa Kemal Atatürk de aynı duygu ve düşünceler içerisinde memleketi ve cumhuriyeti gençlere emanet etmiştir. Dolayısıyla Akif de "Asım'ın Nesli" olarak betimlediği idealindeki bu genç neslin yetiştirilmesinde öğretmenlerin kilit noktada olduklarını ileri sürerek, öğretmenlerin pozitif bilimlerin önemini kavramış ve donanımlı kişiler olması gerektiği gibi aynı zamanda manevi olarak da yeterliliğe sahip olmaları gerektiğinin altını çizmiştir. *"Muallim ordusu derken çekirge orduları, çıkarsa ortaya, artık hesap edin zararını. Bu ilimsiz hocalardan, bu beyinsizlerden, çekecek memleketin hâli ne olur? Düşünün! "Muallimin" diyen olmak gerekir, imanlı, edepli, sonra liyakatli, sonra vicdanlı. Bu dördü olmadan olmaz. Vazife, çünkü büyük."* dizelerinde, öğretmen niteliğine verdiği önemi güçlü bir şekilde vurgulamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün "Öğretmenler! Yeni nesil sizin eseriniz olacaktır." sözünde ifade ettiği gibi, Akif de bilimin aydınlık yolundan gidilmeyen ve buna rehberlik edilmeyen bir geleceğin karanlık olduğunu dile getirmiştir. Bilim, her türlü sorunun çözümü için en güçlü ve en vazgeçilmez olan argümandır (Baltacı, 2011; Bolay, 2019; Demir, 2022; Duran, 2007; Ersoy, 2021; Fırat, 2016; Gülendam, 2009; Gürel, 2016; Kaplan, 2017; Uslu, 2015).

Açıkça görülmektedir ki eğitim, toplumların varlığını ve bağımsızlığını sürdürebilmesi bağlamında, günümüz koşullarında olduğu kadar gelecekteki refahlarının ve kalkınmalarının sağlanabilmesi için gerekli olan en belirleyici unsurların başında gelmektedir. Bir toplumda ekonomi, tarım ve sanayi, istihdam, teknoloji ve politika gibi pek çok konuda gelişim ve ilerlemenin kaydedilebilmesi için ilk başta ele alınması gereken konu eğitimidir. Toplumların kendi öz yapılarına uygun şekilde planlanmış eğitim programları aracılığı ile bireylerin her yönde gelişmesi, en yakın çevrelerinden en uzak çevrelere kadar olan bireylerle iletişim, etkileşim ve uyum içinde bulunmaları ve olumlu yönde bir değişim içinde olmaları ancak eğitimin kazandıracağı özellikler sayesinde gerçekleşebilecektir. Eğitim aynı zamanda topluma ait birtakım değerlerin öğretilmesiyle birlikte, çeşitli bilgi ve becerilerin kazanılmasına bağlı olarak öz benlik, özdeğer, öz saygı ve özgüven gibi kişilik gelişimi ile ilgili özelliklerin oluşturulmasını desteklemek amacıyla da kullanılan kasıtlı bir kültürleme aracı vazifesi görmektedir. Eğitim, toplumun bütününe ilgilendiren önemli bir konu olarak hedef kitlesi olan herkese yaş ve gelişim düzeyine uygun şekilde, eşit ve hakkaniyetli bir şekilde ulaştırılmalıdır. Tüm bunların dikkate alınmadığı ve yoksunluklarla dolu bir eğitim süreci, insanları ve dolayısıyla toplumları adeta kör, sağır ve dilsiz bırakacaktır.

Eğitimin hemen her toplumda ve her dönemde en önemli konuların başında gelmesi nedeniyle, toplumsal duyarlılığı çok yüksek bir şair olarak bilinen Mehmet Akif, yaşadığı dönemdekiler başta olmak üzere, geleceğin gençlerine de bazı önemli tavsiyelerde bulunmaktadır. Gençlerin, öncelikle vatan sevgisi ile dolup taşarak ve milletin içinde bulunduğu durumu idrak ederek buna uygun bir davranış içinde bulunmaları gerektiğinin altını çizmiştir. Bu doğrultuda, gelecek nesil ilim, irfan, iman ve ahlak sahibi olmalı, ümitsizliğe sırtını dönerek ecdadından aldığı ilhamla geleceğe azim ve kararlılıkla bakmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak, elde edilen bütün bu bilgilerin ışığında ifade edilebilir ki, Mehmet Akif Ersoy içinde yaşadığı dönemin bütün sorunlarını etraflıca görebilen ve bunları eserlerine ustalıkla yansıtabilen ender şairlerimizden biridir. Akif'in, yoksulluktan çocuk işçiliğine, aile sorunları içinde en başta yer alan boşanmaya ve alkol bağımlılığına kadar dönemin sosyal sorunlarının yansıtıldığı pek çok şiiri bulunmaktadır. Eserlerinde ele aldığı bireysel, ailevi ve sosyal konuları ahlaki boyut üzerinden işlemiştir. Ancak daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi, Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerini ve manzum eserlerini "bireysel" ve "toplumsal" olarak kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir, zira onun bireysel eserlerinde bile toplumsal bir yön bulunabilir. Örneğin, bireyde var olan kötü alışkanlıkların ahlak zayıflığından kaynaklandığını, ahlakın bozulmasıyla da aile kurumunun çöküşünün kolaylaştığını vurgulamaktadır. Günümüzde yaşanan bireysel ve sosyal odaklı sorunlar, Akif'in tespitlerini doğrularcasına güncelliğini

korumaktadır (Akgül Sarpkaya, 2013; Ersoy, 2020; Köç, Demirkaya ve Ünal, 2020; Küçükşen, 2021; Paksoy, 2017).

Erken çocukluk dönemi olarak tanımlanan 0-8 yaş arasında bireylerin kişilik ve karakter özelliklerinin büyük oranda tamamlandığı göz önünde bulundurulduğunda, çocuğun içine doğduğu aile ortamının ve ailedeki yetişkinlerin, sosyal çevrede yer alan öğretmenlerin ve toplumdaki diğer bireylerin çocuğa doğru model sunmasının hayati önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Mehmet Akif Ersoy, kaleme aldığı eserleri aracılığıyla çocukların birtakım özelliklerine, ilgilerine, bireysel ve toplumsal ihtiyaçlarına ve sağlam bir toplumsal gelecek için alınması gereken eğitimin niteliğine vurgu yaparak erken çocukluk dönemine güçlü bir şekilde dikkat çeken en önemli sanatçılarımızdan biri olmuştur.

Mehmet Akif Ersoy'un "aile", "çocuk", "genç" ve "eğitim" başlıklarındaki toplumsal kavramlara bakış açısı hem kendi eserlerinden hem de onunla ilgili yazılmış eserler üzerinden incelendiğinde, bu bağlamdaki görüşlerinin günümüzde de halen geçerliliğini koruduğunu ve halihazırdaki pek çok toplumsal ve eğitsel soruna çözüm olabilecek öneriler barındırdığını söylemek mümkün görünmektedir. Bu noktadan hareketle, Mehmet Akif Ersoy'un ilkeleri, fikirleri ve toplumsal sorunlar karşısındaki duyarlılığı ile üretmiş olduğu eserleriyle yeni nesle yol gösterebilecek çok önemli bir rehber olduğu daima hatırlanarak, çocuğun gelişiminden ve eğitiminden sorumlu olan kişiler tarafından daha derin bir şekilde incelenerek daha fazla ele alınmalıdır. Bu doğrultuda, Akif tarafından ortaya konulan çok boyutlu ve değerli rehberliğin ışığında, toplum varlığının devamını sağlayacak olan çocukların ve gençlerin tüm gelişim alanlarının desteklenmesine ve eğitimlerine gereken önem verilmelidir. Toplumda ilerleme sağlanabilmesi, dolayısıyla Akif'in de önemli hedefler olarak gösterdiği "bilimsellik", "bilgi çağı" ve "bilgi toplumu" kavramlarını tam olarak karşılayabilecek bir toplumun inşası için okul öncesinden yüksek öğretime kadar tüm eğitim programları buna uygun şekilde yapılandırılmalıdır. Buna paralel olarak, toplumların ilerlemesinde büyük payı ve etkisi olan bilimsel etkinliklerle birlikte bunun da öncesinde olması gereken "bilimsel bakış açısına sahip olma" potansiyeli, eğitimin odak noktası durumuna getirilerek bu konuya özel önem verilmelidir.

Çıkar Çatışması Beyanı

"Mehmet Akif Ersoy'un Gözünden Aile, Çocuk, Genç ve Eğitim Kavramlarına Toplumsal Bağlamda Bakış" başlıklı makalemiz ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile mali çıkar çatışması yoktur ve yazarlar arasında da herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Akgül Sarpkaya, O. (2013). Boşanmış kadınlarda toplumsal baskıya direnme stratejileri: Van örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(26), 29-50.
- Aksoy, A., Kılıç, Ş. & Gözü'n Kahraman, Ö. (2009). Asya kültürlerinde ebeveynlik stilleri ve uygulamaları, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(2), 14-25.
- Aktaş Yazıcı, F. S. (2007). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat isimli eserindeki ahlâk anlayışı ile ilgili görüşleri. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Aydoğdu, O. (2021). Russel Jacoby'nin belleğini yitiren toplum adlı eserinden hareketle Mehmet Akif Ersoy'un şiirlerinde mâzi, aile ve din mefhumlarına bir bakış, *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(23), 226-241.
- Bacaksız, H. (2008). Mehmet Akif Ersoy'da aile, toplum ve insan. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Baltacı, C. (2011). Mehmet Akif'in eğitim görüşleri, *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 133, 53-56.
- Baş, S. (2012). Bir merhamet şairi olarak Mehmet Akif. *Turkish Studies*, 7(2), 193-217.
- Bolay, S. H. (2019). Mehmet Akif Ersoy'un fikir dünyası, Ankara: Atlas Yayınları.
- Bolay, S. H. (2019). *Mehmet Akif Ersoy'un fikir dünyası*. (1. Basım). Ankara: Atlas Yayınları.
- Can, Y. & Aslan, F. (2017). Geçmişten günümüze Türk aile yapısı, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(11), 87-101.
- Çetindaş, D. (2008). Safahat'ın çocukları. *I. Uluslararası Mehmet Akif Sempozyumu Bildiri Kitabı*, 871-880.
- Çitçi, S. (2009) Mehmet Akif'in eserlerinde baba oğul ilişkisi, *Turkish Studies*, 4(3), 669-680.
- Dayanç, M. (2019). Babalar ve oğullar metaforuyla "Asım"a bakmak, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 23(1), 123-139.

- Demir, İ. (2022). Bir eğitimci ve din eğitimcisi olarak Mehmet Akif Ersoy. *Karadeniz Araştırmaları*, 19(3), 133-145.
- Doğan, İ. (1990). Toplumsal ilk çevre olarak ailenin çocuk üzerindeki etkisi, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*,15(326), 120-137.
- Duran, N. (2007). Batılılaşma sürecinde Türk toplumuna sunulan çocuk ve genç tipleri (Mehmet Akif, Tevfik Fikret, Muallim Naci örneği), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Ercilasun, B. (2021). Bebek yahut Hakk-ı karar üzerinde düşünceler, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Güz Özel Sayısı*, 43-52.
- Ersoy, M. A. (1996). *Safahat*. Yayına Hazırlayanlar: Cemal Kurnaz, Mustafa Tatcı, Kamil Akarsu, Abdülkadir Ayber ve Sezai Toplu. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi Türk Edebiyatı Dizisi: 6 (1. Baskı). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ersoy, M. A. (2020). *Safahat*. (1. Baskı). İstanbul: Mavinefes Yayınevi.
- Ersoy, M. A. (2021). *Safahat*. Burdur Valiliği Yayınları (1. Baskı). Ankara: Uyum Ajans.
- Fırat, H. (2015). Safahat ve aile eğitimi, *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 37, 169-188.
- Fırat, H. (2016). Safahat'ta içki kumar çıkmazındaki erkeklerin kadına bakışı ve Akif'in çözüm önerisi: eğitim, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 40, 221-231.
- Gülendam, R. (2009). Mehmet Akif'e göre Müslümanlardaki ümitsizlik illeti. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 121-134.
- Gürel, Z. (2016). Akif'in eserlerinde çocuk, çocukluk ve eserlerinin çocuk edebiyatı açısından değerlendirilmesi, *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4(8), 185-209.
- Kaplan, R. (2017). Safahat'ta aydın tipi. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 114-147. Ankara: Semih Ofset.
- Karademir, A. & Çelik, İ. (2020). Okul öncesi öğretmenleri bakış açısıyla millî değerlerimiz: Türk büyükleriyle ahlak eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 277-306.
- Kırlangıç, H. (2017). Eskiyle yeni arasında Mehmet Akif'in şiiri. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 236-247. Ankara: Semih Ofset.
- Kop, Y. (2017). Safahat'a Göre Mehmet Akif'in eğitim anlayışı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 363-377.
- Köç, A., Demirkaya, H. & Ünal, O. (2020). Sosyal bilgiler eğitiminde değerler eğitimi açısından Mehmet Akif ve Safahat, *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(13), 98-118.
- Krasniqi, M. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un bakış açısının sentezi olarak "Safahat" eseri. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 159-164. Ankara: Semih Ofset.
- Kraya, M. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un edebi çalışmalarında ve faaliyetlerinde pedagojik fikirler. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 315-323. Ankara: Semih Ofset.
- Kurtoğlu, M. (2017). Çelik iradeli şair. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 62-103. Ankara: Semih Ofset.
- Küçükşen, K. (2021). Mehmet Akif Ersoy'un perspektifinden sosyal sorunlar: aile sorunları, boşanma ve yoksulluk. *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(2), 368-378.
- Matoshi, H. (2017). Mehmet Akif Ersoy şiirinin özellikleri. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 288-147-293. Ankara: Semih Ofset.
- McWhirter, J. & Voltan Acar, N. (2000). *Ergen ve çocukla iletişim*. Ankara: US-A Yayıncılık.
- Okumuş, E. (2017). "Şahsiyeti ve fikir dünyasıyla Mehmet Akif", *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. (sf. 114-147), Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.

- Okumuş, E. (2017). Şahsiyeti ve fikir dünyasıyla Mehmet Akif. *Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı*. Eğitim Bir-Sen Yayınları: 71 (1. Baskı) sf. 114-147. Ankara: Semih Ofset.
- Oy, A. (1992). Türk destanlarında aile, (İçinde) *Sosyokültürel değişme sürecinde Türk ailesi*, T. C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, (sf. 582-596), Ankara.
- Özçelik, M. (2017). "Mehmet Akif'in bir genç yahut Asım olarak portresi". Atayurdunda Mehmet Akif Ersoy Uluslararası Sempozyum Bildirileri Kitabı. (Sf. 333-342), Ankara: Eğitim-Bir-Sen Yayınları.
- Özgen, M. (2013). Mehmet Akif Ersoy'un Türk eğitimine katkıları, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(27), 1-22.
- Paksoy, H. (2017). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat'ında isyan ahlakı, *Turkish Studies*, 12(15), 525-544.
- Sarı, İ. (2017). *Türklerde aile*, Antalya: Net Medya Yayıncılık.
- Şanlı, D. & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.
- Şen, S. (2008). Dede Korkut Kitabı'nda kadına yönelik hitaplar, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 3(2), 627-641.
- Şengül, M. B. (2018). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat (birinci kitap) adlı şiir kitabında çocuklar. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 876-897.
- Şengüler, İ. H. (1990). *Açıklamalı ve lügatçeli Mehmed Akif külliyyatı*. (1. Baskı). Hikmet Neşriyat: 15 Edebi Eserler Dizisi: 1, İstanbul: Hikmet Neşriyat A. Ş.
- Temizyürek, F. & Kansızoğlu, H. B. (2016). Mehmet Akif'in Safahat adlı eserinde yer alan şiirlerin çocuk edebiyatı ölçütlerine göre hikâyeleştirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 1, 151-171.
- Temizyürek, F. & Karagöl, E. (2016). Hedef kitlesi çocuk olan Mehmet Akif Ersoy biyografilerinin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 11(3), 2175-2192.
- Türk, O. (2016). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde sosyal eğitim unsurları, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(26), 443-457.
- Uslu, E. M. (2015). Mehmet Akif Ersoy'un Safahat adlı eserinde eğitim olgusu. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.
- Uygun, S. (2013). Değerler eğitimi program tasarılarının değerlendirilmesi (Antalya örneği). *Mediterranean Journal of Humanities*, 3(2), 263-277.
- Yaman, S. (2021). Mehmet Akif Ersoy'un temsilci misyonu ve Berlin izlenimleri. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 9(25), 252-274.
- Yörükoğlu, A. (1996). *Çocuk ruh sağlığı* (20. Baskı), İstanbul: Özgür Yayınevi.

Extended Abstract

Many studies on Mehmet Akif Ersoy, also known as "Homeland Poet" and "National Poet" in Turkish literature, show that he had a character that is close to realism and idealism and that he often dealt with the social issues primarily in his work. The issues that Mehmet Akif Ersoy deals with in his works are almost like a "social diary" that contains the mental codes of the world of thought and belief, such as his personality, moral sensitivity, responsibility and sense of value. According to Mehmet Akif's understanding of literature, art is for society. Art should be used as a tool for the development and moral healing of the nation. Therefore, instead of reflecting personal feelings in the performance of art, works that reflect social issues and emotions should be created. Mehmet Akif collected all his poems in his work called Safahat, which consists of seven books.

In his work, Akif focused especially on the "child" and "young" individuals in this institution and the need for "education" of the new generation formed by them. Akif has a keen interest in children and young people in particular because knowing and serving a society is only possible through knowing and understanding the children. Periods in which the individual evolves from childhood to youth and from there to adulthood; have a critical meaning for the child, his/her family and the society. Being aware of this, Akif has been in an effort to create the ideal youth and thus to create the ideal society by emphasizing the family institution, which he has almost sanctified in his works and defined as the "palace of paradise". According to Akif, woman is at the center of the family and family is a home where the psychological needs of all the individuals who are members of the family are met. The deviances within the family institution affect children most negatively, and Mehmet Akif Ersoy has mentioned the collapse of the family institution and the effects of this environment on children due to the negative conditions in his works.

Mehmet Akif emphasizes the importance of understanding and educating the children in a correct way in his work; according to him children will shape the future of the country. For this reason, the poet has made the children whom he

sees as the safeguard of society and the young people who represent the next era and generation the focus point in some of his works in order to prepare them for the future. Mehmet Akif emphasized that the education provided by the family should be taken as basis and supported by formal education and that it is important to ensure continuity and sustainability in education. He also pointed out that authority and supervision in education is also necessary. A structured education that has not moved away from the essence of culture and that can meet the needs of the period has always been his ideal.

In this compilation-type study, based on literature review and literature analysis as methodology, Mehmet Akif Ersoy's Safahat is taken as basis and this study tries to evaluate the concepts of "family", "child", "youth" and "education", which are considered important in the progress of society from Akif's perspective and aims to reveal the importance of these concepts. Considering that the personality and character traits of individuals are largely established between the ages of 0-8, which is defined as early childhood, the vital importance of the family environment in which the child is born, the adults in the family, teachers in the social environment and other individuals in the society to offer the right model to the child can be understood.

Through his works, Mehmet Akif Ersoy has been one of our most important artists who drew strong attention to early childhood by emphasizing some of the characteristics, interests, individual and social needs of children and the quality of education that should be considered for a stable social future. When Mehmet Akif Ersoy's perspective on the aforementioned social concepts is examined both from his own work and through the work made about him, it seems possible to say that these views are still valid today and involve suggestions that can be considered as solutions to many existing social and educational problems.